

Research Paper

Identifying and Prioritizing the Elements of Cultural Identity in the Creation and Stability of the Identity of the Turkish Ethnicity

Akram Soltanpour Oshtobini¹ , Mehrdad Arabestani*² , Baqer Saroukhani³

¹ Ph.D Candidate in Cultural Sociology Major, Faculty of Literature, Humanity and Social Sciences, Islamic Azad University of Tehran Science and Research Branch, Tehran, Iran.

² Invited Associate Professor of Islamic Azad University of Tehran Science and Research Branch and Associate Professor of Anthropology department in Tehran University, Faculty of Social Sciences, Tehran University, Tehran, Iran

³ Professor, Department of Sociology, Islamic Azad University of Tehran Science and Research Branch, Tehran, Iran.

 10.22080/SSI.2021.22637.1938

Received:

November 20, 2021

Accepted:

December 19, 2021

Available online:

February 17, 2022

Keywords:

Cultural identity,
Creation, Stability,
Turkish ethnicity.

Abstract

Objective: The purpose of this article is to identify and prioritize the elements of contextual-cultural identity in the creation and stability of the identity of the Turkish ethnicity. **Methods:** The present research uses a mixed-methods (qualitative-quantitative) approach. In the qualitative phase, 22 Azeri experts living in Tehran City and other Turkish-speaking province centers in 2020 selected through snowball-sampling method to reach theoretical saturation were interviewed. In the quantitative phase, 384 residents of the centers of the Azeri provinces were selected through stratified random sampling method using Cochran's formula. Research instruments in qualitative part were checklist and semi-structured questionnaire. The instrument of the quantitative part was a researcher-made questionnaire extracted from the identified indicators of contextual-cultural identity in the creation and stability of the Turkish ethnic group. To validate the content of the interviews, two consecutive stages of surveys with experts were used. Content validity and structural validity were used to assess the validity and Cronbach's alpha was used to assess the reliability of the researcher-made questionnaire. **Results:** The findings of the qualitative section revealed that based on the "thematic analysis" obtained from the interviews with experts, from 144 contents, 74 categorized codes, 12 sub-themes and finally four main themes were recognized, including: 1. Geography, 2. Language, 3. Individual Attitude, and 4. Personality Characteristics; their indexes were recognized as contextual-cultural identity elements in the creation and stability of Turkish ethnicity. Moreover, the results of the quantitative section, according to the exploratory factor analysis, showed five factors affecting the creation and stability of the individual-contextual cultural identity element of

***Corresponding Author:** Mehrdad Arabestani

Address: Assistant Professor and Faculty Member of
Tehran University, Social Sciences Faculty, Tehran,
Iran **Email:** marabestani@gmail.com.

Turkish ethnicity, including 1. Personality characteristics, 2. Language, 3. Gender differences, 4. Individual attitudes, and 5. Geography. The results of one-sample t-test proved that the contextual-cultural identity, to a large extent, affects the creation and stability of the identity of the Turkish ethnicity. In this category, geography and language had the most important and gender differences had the least important role. Conclusion: Hence, geography and language are the most important elements of contextual-cultural identity in the creation and stability of the identity of the Turkish ethnicity.

Extended Abstract

Introduction:

Identity has a long history in the memoir of humanity. From the moment man realized that he had to answer the question of "who" and "what" in the face of the social environment, a category called "identity" was formed. In fact, since the beginning of human cognition, the question of identity has been raised for him. Culture and cultural heritage can be considered as one of the most important sources of human identity. Individuals and groups gain identity through cultural components and elements since these components and elements have a significant ability to meet the needs of human beings to be superior to others and to integrate into their own community. The contextual identity is the identity acquired by an individual in a nation according to the geographical environment in which he was born, the language and dialect, and the personality characteristics he acquires from the nation and group. According to Smith (2004), since ethnic identity is an identity with cultural content and includes elements such as symbols, myths, memories, and customs and rituals, the survival of these identity elements over successive generations can be a reason for stability and survival of their ethnic identity. The existence of a group's ethnic

identity in a host society depends on various factors and conditions, including the intensity and strength of minority ethnic identity elements and the mechanisms that perpetuate it in the face of majority culture. In addition, the social conditions of the host society help the survival of their identity elements. The purpose of this article is to identify and prioritize the elements of contextual-cultural identity in the creation and stability of the identity of the Turkish people.

Methods:

The present research uses a mixed-methods (qualitative-quantitative) approach. In the qualitative phase, 22 Azeri experts living in Tehran City and other Turkish-speaking province centers in 2020 selected through snowball-sampling method to reach theoretical saturation were interviewed. In the quantitative phase, 384 residents of the centers of the Azeri provinces were selected through stratified random sampling method using Cochran's formula. Research instruments in qualitative part were checklist and semi-structured questionnaire. The instrument of the quantitative part was a researcher-made questionnaire extracted from the identified indicators of contextual-cultural identity in the creation and stability of the Turkish ethnic group. To validate the content of the interviews, two consecutive stages of

surveys with experts were used. Content validity and structural validity were used to assess the validity and Cronbach's alpha was used to assess the reliability of the researcher-made questionnaire.

Results:

The findings of the qualitative section revealed that based on the "thematic analysis" obtained from the interviews with experts, from 144 contents, 74 categorized codes, 12 sub-themes and finally four main themes were recognized, including Geography, Language, Individual Attitude, and Personality Characteristics. Their indexes were recognized as contextual-cultural identity elements in the creation and stability of Turkish ethnicity identity. Moreover, the results of the quantitative section showed that five factors were identified in the creation and stability of the elements of individual-contextual cultural identity of Turkish ethnicity after doing an exploratory factor analysis on 36 items of the designed questionnaire extracted from the themes and indicators of the interviews with experts. These factors included Personality characteristics, Language, Gender differences, Individual attitudes, and Geography. The results of one-sample t-test showed that the contextual-cultural identity, to a large extent, affects the creation and stability of the identity of the Turkish people ($p < 0.05$, $3 < x < 4$). The results of Friedman ranking test also showed that geography and language were the most important and gender differences were the least important elements of contextual-cultural identity in the creation and stability of the identity of the Turkish people.

Conclusion:

Based on the results of the interview in the qualitative section as well as the results of the survey in the quantitative section, it can be argued that Geography in the indicators of "residence" and "geographical location" and Language in the indicators of "mother tongue", "spoken/written languages" and "geographical language" are the main elements of cultural identity in the formation, continuity and stability of the identity of the Turkish people. Individual Attitudes in the indicators of "beliefs" and "political issues", Personality Characteristics in the indicators of "ethnic feelings", "personality characteristics", and "socio-economic characteristics", and finally Gender discrimination in the indicators of "gender differences" and "most boys' ethnic bias" as other contextual-cultural identity elements have been able to play a key role in the creation, continuity and stability of the identity of the Turkish people in different eras. Accordingly, the formation and stability of the Turkish people's identity originate from the recognized contextual-cultural identity elements. In fact, the first factor is related to geography; the second factor is related to language; the third factor is related to personality characteristics; the fourth factor is related to individual attitudes and the fifth factor is related to gender differences.

Funding: There is no funding support

Authors' Contribution: -

Conflict of Interest: Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments: -

علمی پژوهشی

شناسایی و اولویت‌بندی عناصر هویت فرهنگی در تکوین و پایداری هویت قوم ترک

اکرم سلطان‌پور اشتیینی^۱ ID، مهرداد عربستانی^{۲*} ID، باقرساروخانی^۳ ID

^۱ دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران.
^۲ دانشیار مدعو دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران و دانشیار گروه انسان‌شناسی دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) ایمیل: marabestani@gmail.com
^۳ استاد، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران.

doi 10.22080/SSI.2021.22637.1938

چکیده

هدف: هدف مقاله حاضر شناسایی و اولویت‌بندی عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم ترک است. روش مطالعه: روش تحقیق به صورت کیفی-کمی بود. بخش کیفی از طریق مصاحبه با ۲۲ نفر از خبرگان آذری ساکن در شهر تهران و مراکز استان‌های ترک‌زبان به روش گلوله برفی در سال ۱۳۹۹ تا رسیدن به اشباع نظری صورت پذیرفت. بخش کمی با ۳۸۴ نفر از ساکنین مراکز استان‌های آذری‌نشین با استفاده از فرمول کوکران به روش تصادفی طبقه‌ای انجام شد. ابزار سنجش در بخش کیفی، چک لیست و پرسشنامه نیمه‌ساختاریافته بود. ابزار سنجش در بخش کمی، پرسشنامه محقق‌ساخته مستخرج از شاخص‌های شناسایی شده توسط خبرگان بود. جهت روایی سنجی مضامین مصاحبه‌ها؛ دو مرحله متوالی از نظرسنجی با خبرگان استفاده شد. جهت سنجش روایی پرسشنامه محقق‌ساخته از اعتبار محتوایی و اعتبار سازه‌ای و جهت سنجش پایایی نیز از آلفای کرون‌باخ بهره گرفته شد. یافته‌ها: یافته‌ها در بخش کیفی نشان داد؛ بر اساس روش «تحلیل مضمون» حاصل از مصاحبه با خبرگان؛ از بین ۱۴۴ مضمون، ۷۴ کد طبقه‌بندی شده، ۱۲ مضمون فرعی و در نهایت چهار مضمون اصلی شامل ۱. جغرافیا ۲. زبان ۳. نگرش فردی ۴. ویژگی‌های شخصیتی هستند که شاخص‌های آنها به عنوان عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم ترک شناسایی شدند. یافته‌ها در بخش کمی نیز نشان داد؛ بر اساس تحلیل عاملی اکتشافی انجام شده پنج عامل: ۱. ویژگی‌های شخصیتی ۲. زبان ۳. تفاوت جنسیتی ۴. نگرش فردی ۵. جغرافیا عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم ترک

تاریخ دریافت:

۲۹ آبان ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش:

۲۸ آذر ۱۴۰۰

تاریخ انتشار:

۲۸ بهمن ۱۴۰۰

* نویسنده مسئول: مهرداد عربستانی

ایمیل: marabestani@gmail.com

آدرس: دانشیار و عضو هیأت علمی دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

کلیدواژه‌ها:

هویت فرهنگی، تکوین،
پایداری، قوم ترک.

شناسایی شدند. نتایج آزمون تی‌تک نمونه‌ای نشان داد: هویت فرهنگی زمینه‌ای در سطح زیاد در تکوین و پایداری هویت قوم ترک نقش دارد که عامل جغرافیا و زبان پراهمیت‌ترین و تفاوت جنسیتی کم‌اهمیت‌ترین نقش را دارا هستند. نتیجه‌گیری: جغرافیا و زبان، مهم‌ترین عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم ترک می‌باشند.

۱ مقدمه

هویت^۱، شرط لازم زندگی اجتماعی است و بدون چارچوبی برای تعیین هویت اجتماعی، انسان‌ها نمی‌توانند به صورتی معنادار و پایدار با یکدیگر ارتباط برقرار کنند (گل‌محمدی، ۱۳۸۳: ۲۴۸). افراد همواره جویای کشف هویت خویش بوده و از موقعیت و جایگاه خود در این عالم پرس‌وجو کرده‌اند. لذا، همواره با مسئله‌ای به نام «هویت» در حیات فردی و اجتماعی خود، سروکار داشته و این مسئله در زمره دغدغه‌های حیاتی بشر در طول تاریخ به شمار می‌رفته است تا آنجا که می‌توان ریشه بسیاری از نزاع‌ها و کشمکش‌ها در طول تاریخ را به جدال بر سر «ابراز وجود» و تثبیت خود در برابر دیگری مرتبط دانست. هویت‌یابی در سطوح مختلف رخ می‌دهد. یکی از این سطوح، هویت‌یابی در سطح نمادین است. این هویت‌یابی با برخی قوانین، باورها و ارزش‌ها صورت می‌گیرد و فرد با چیزی که می‌توان آن را «آرمان من»^۲ نامید، خود را این‌همانی می‌کند. این «آرمان من» که شاید با تسامح بتوان آن را معادل فرامن^۳ فرویدی دانست، آرمان‌هایی فرهنگی هستند که فرد، خود را با آنها این‌همانی می‌کند یا همذات می‌پندارد (عربستانی، ۱۳۹۷: ۴۴). آرمان‌هایی مثل ارزش‌های قومی، ایرانی بودن و البته ترک بودن.

فرهنگ^۴ و میراث فرهنگی را می‌توان یکی از مهم‌ترین منابع هویت انسان‌ها دانست. افراد و گروه‌ها با توسل به اجزا و عناصر فرهنگی هویت می‌یابند؛ زیرا این اجزا و عناصر، توانایی چشمگیری در تأمین نیاز

انسان‌ها به ممتاز بودن از دیگران و ادغام شدن در جمع خودی را دارند (صالحی امیری، ۱۳۸۶: ۶۹). برخورداری از هویتی منسجم سبب می‌شود تا فرد موضع واحدی را نسبت به وقایع و حوادث اطراف خود، با در دست داشتن معیارهای واحد، در پیش بگیرد (صنیع اجلال، ۱۳۸۴: ۱۰۳).

عوامل مختلفی در شکل‌گیری هویت دخیل هستند همچون؛ فرهنگ، آداب و رسوم، جنسیت و زبان (دیویس^۵، ۲۰۱۷: ۴۸۶). مهم‌ترین عامل در این زمینه بدون شک زبان است که به مثابه نه‌تنها ابزار ارتباط اصلی، بلکه ابزار اجتماعی شدن افراد و ابزار اصلی اندیشیدن و مرکز پردازش داده‌های دریافتی از جهان بیرونی و به مادیت درآوردن آنها از طریق نظام شناختی عمل می‌کند. عامل بسیار مهم دیگر، مذهب است؛ مذهب نظام اعتقادی است که خود الگوی مشخصی برای فرد به وجود می‌آورد.

با توجه به تحولات سریع و گسترده در نظام جهانی، در دهه‌های پایانی قرن بیستم و اوایل قرن بیست و یکم، طرح سؤال‌ها و مباحثی در باب هویت فرهنگی و ابعاد مختلف آن، آینده هویتی جوامع در ابعاد متفاوت آن و مسائل پیش روی آنها، از جمله نیازهای اساسی و ضروری هر جامعه‌ای به نظر می‌رسد. پرداختن به وضعیت موجود ابعاد فرهنگی هویت در جامعه تا حدودی نمایی کلی از هویت را به ما نشان می‌دهد؛ چرا که این نوع هویت دربرگیرنده اساسی‌ترین عناصر هویتی افراد هر جامعه به حساب می‌آید (گل‌محمدی، ۱۳۸۰). واژه‌ی هویت فرهنگی^۶ به ادراک فرد از خودش گفته

4 - Culture

5 - Davis

6 - Cultural Identity

1 - Identity

2 - Ego Ideal

3 - Super Ego

زبانی و فرهنگی خاص خود بوده که در عین دارا بودن تمایزات و تفاوت‌های ویژه، برخوردار از شاکله فرهنگ ملی می‌باشند که به تعبیر جنکینز^۲ (۱۳۹۱) در عین تفاوت‌ها با همدیگر، دارای تشابهاتی نیز می‌باشند.

تلاش قوم ترک‌زبان برای یکپارچه ساختن ابعاد هویتی و بازگرداندن هویت‌های ازدست‌رفته با مقاومت‌هایی روبه‌رو می‌شود که گویا در پی گسستن ابعاد هویتی این قوم است و این مسئله یکی از مهم‌ترین چالش‌های فرهنگی استان‌های آذری نشین شده است؛ اما به نظر می‌رسد تاکنون در طرح و بررسی این مسئله اجتماعی و ارزیابی شواهد ناشی از آن، بررسی چندان دقیق و عینی صورت نگرفته و کمتر توجهی به جهات عمیق این مسئله، صورت گرفته است. به عبارتی طرح و مطالعه مسئله انسجام قومی در ایران و به‌ویژه مطالعه درباره هویت قوم ترک، بیشتر دچار کلی‌گویی و تکرار شده است. این بدان دلیل است که در ادبیات این موضوع خلأ تحقیقات تجربی و بررسی‌های جامعه‌شناختی به‌وضوح دیده می‌شود و البته ناگفته پیداست در شرایط فقدان این‌گونه مطالعات، بررسی و ارزیابی فرضیه‌های مربوط به هویت فرهنگی قومی در شرایط کنونی و آینده، به‌سختی امکان‌پذیر خواهد بود. باوجود این موضوع و فقر مطالعاتی در این خصوص، مطالعه حاضر در پی شناسایی و اولویت‌بندی عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک است. به نظر می‌آید بررسی مسئله تکوین هویت فرهنگی بدون تأمل در سطح خرد و نیز بدون سنجش هویت زمینه‌ای فرهنگی یک قومیت امکان‌پذیر نیست. چراکه درنهایت موضوع همگرایی (بالعکس و اگرایی) جز با مطالعه ویژگی‌های زمینه‌ای مانند جنسیت، جغرافیا، زبان، نگرش و ویژگی‌های زیستی کنشگران و آن هم بر مبنای برداشت‌ها، تعاریف، تفاسیر و در کل هویت‌هایی که خود را بدان وسیله شناسایی و تشخیص می‌دهند، امکان‌پذیر نیست. هویت

می‌شود که با عضویت رسمی و غیررسمی در گروه‌هایی به دست می‌آید که به انتقال و تلقین دانش، عقاید، ارزش‌ها، نگرش‌ها، سنت‌ها و روش‌های زندگی می‌پردازد (کیم، ۲۰۰۲).

چگونگی و ابزار ساخت هویت فرهنگی، عمدتاً از خلال فرایندهای آموزش غیررسمی (خانواده و جامعه) و رسمی (نظام آموزشی) انجام می‌گیرد. در طول این فرایند، مجموعه گسترده‌ای از نظام‌های زبان‌شناختی، شناختی و بازنمایی وارد عمل می‌شوند. گروه‌های قومی با دارا بودن هویت‌های فرهنگی خاص در ابعاد زمینه‌ای و جمعی در تکوین و پایداری قومیتشان اثرگذارند. در مجموع، هشت شاخص نیاکان واقعی مشترک یا باور به نیاکان اسطوره‌ای، پیشینه تاریخی مشترک، سرزمین مشترک، زبان و مذهب مشترک، فضاهای زیست مشترک، آداب و رسوم مشترک، ارزش‌های مشترک، احساس تعلق به یک گروه واحد به عنوان معیار تعیین گروه قومی قلمداد می‌شوند (کریمی، ۱۳۸۷: ۲۰-۱۸). توجه به نکته ظریفی لازم است و آن اینکه آنچه گروه‌های قومی - فرهنگی را از یکدیگر جدا می‌کند، در وهله اول، تفاوت فرهنگی نیست؛ بلکه اراده متمایز ساختن خویش و به کار گرفتن برخی ویژگی‌های فرهنگی به عنوان مشخص‌کننده هویت ویژه خویش بالأخص در بعد زمینه‌ای است (کوش، ۱۳۸۱: ۱۶۲). از منظر جامعه‌شناسی نیز، گروه قومی عبارت است از مردمی که در نتیجه میراث فرهنگی مشترک خود، از نظر اجتماعی متمایز محسوب می‌شوند (کریمی، ۱۳۸۷: ۲۰-۱۸).

یکی از ریشه‌دارترین قومیت‌ها در ایران، قومیت ترک است. ریشه شکل‌گیری قوم‌گرایی ترک آذری در ایران به دهه ۳۰ و ظهور جنبش تجزیه طلبانه فرقه دموکرات آذربایجان به رهبری پیشه‌وری و عمال شوروی برمی‌گردد (طالبی و عیوضی، ۱۳۹۲). علی‌رغم این گرایش‌ها، جغرافیای انسانی آذربایجان در سطح کلان بیانگر حضور قوم ترک با ویژگی‌های قومی،

² - Jenkins

¹ - Kim

خصوص شناسایی و تحلیل هویت فرهنگی اقوام کشور به صورت تجربی صورت گرفته باشد، یافت نشد. در نتیجه پیشینه‌ای مرتبط در این خصوص انجام نشده است. اکثر قریب به اتفاق تحقیقات قومیتی انجام گرفته در خصوص تشابهات یا تمایزات قومیت‌های مختلف در کشور و تلاش برای انسجام و وحدت ملی در کشور و یا نقش عناصر هویتی فرهنگی همچون جغرافیا، زبان و دین در ایجاد وحدت ملی و همچنین نقش جهانی شدن و حضور شبکه‌های مجازی در هویت‌یابی فرهنگی قوم‌های مختلف انجام شده است. در ادامه به اهم پیشینه‌های مزبور اشاره می‌گردد.

تحقیقاتی نیز انجام شده است که مهم‌ترین عناصر هویت فرهنگی در قومیت‌ها را شناسایی کرده‌اند. مرتبط‌ترین تحقیق با نوشتار حاضر؛ نتایج تحقیقات جیمسون^۱ (۲۰۰۷) در خصوص مفهوم سازی مجدد هویت فرهنگی و نقش آن در ارتباطات تجاری بین فرهنگی است. وی نشان داد: هویت فرهنگی حس فرد درباره خویش است که ناشی از عضویت رسمی و غیررسمی در گروه‌ها است و انتقال و درک دانش، باورها، ارزش‌ها، نگرش‌ها، سنت‌ها و روش‌های زندگی را بدنبال دارد. مفهوم گسترده هویت فرهنگی بایستی بین مولفه‌های مربوط به حرفه، طبقه اجتماعی، جغرافیا، فلسفه، زبان و جنبه‌های اجتماعی زیست‌شناسی توازن برقرار کند. هویت فرهنگی در طول زمان تغییر می‌کند و موجب برانگیخته شدن احساسات می‌شود. در تحقیقی که بالاسوبرامانیان^۲ (۲۰۱۸) به بررسی مبانی جغرافیای فرهنگی پرداخت، نتایج نشان داد: فضا و قلمرو، بخشی از جغرافیای فرهنگی به شمار می‌روند که تحلیل مناسب آن باعث می‌شود ارزش‌ها و هویت مشترک بین اقوام را به خوبی شناسایی کنیم.

نتایج تحقیق حسن^۳ (۲۰۱۶) در بررسی زبان به عنوان شاخصی از هویت، قدرت، همبستگی و احساسات در جوامع چندفرهنگی نشان داد که

زمینه‌ای همان هویت کسب‌شده فرد در یک قوم به اقتضای محیط جغرافیایی که در آن متولدشده، زبان و گویش، ویژگی‌های زیستی که از قوم و گروه کسب می‌کند، است. هرچند تأکید بر سطح تحلیل خرد، الزاماً به معنی نادیده انگاشتن سطوح تحلیل میانه و کلان در سنجش هویت نباید تلقی گردد. در حقیقت، میزان تعلق و تعهد کنشگران و افراد عضو فرهنگ‌های محلی و قومی ترکی به فرهنگ قومی شان و نیز به فرهنگ اجتماع و سرزمین ملی (ایران) می‌تواند نقطه مهم و قابل‌اعتنایی را برای بررسی و پژوهش‌های بعدی پیرامون پایداری هویت فرهنگی در بین اقوام ترک فراهم آورد. بر این اساس باید گفت یکی از مناسب‌ترین استراتژی‌های روش‌شناختی برای بررسی هویت قومی، مطالعات پیرامون مناسبات تکوین و پایداری هویت فرهنگی قومی در میان اقوام ترک و اولویت‌بندی نقش آنها است و این مهم، موضوع نوشتار حاضر است. چرا که با شناسایی عناصر مورد نظر؛ می‌توان به تکوین و پایداری هویت قومی دست یافته و همچنین با اولویت‌بندی نقش هر یک؛ عمده‌ترین عناصر را شناسایی و به عنوان مهم‌ترین عامل فرهنگی قومیت مورد نظر از نظر تاریخی، جغرافیایی و ... معرفی کرد. درواقع سؤال اصلی در این مقاله آن است که عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم ترک کدامند و از دیدگاه آذری‌نشینان قوم ترک؛ نقش هر یک در تکوین و پایداری هویت قوم آذری چقدر است و کدامیک اثرگذاری بیشتری در تکوین و پایداری هویت قوم ترک دارا هستند؟

۲ مبانی نظری و پیشینه تحقیق

علی‌رغم مطالعات گسترده‌ای که در خصوص هویت فرهنگی و اجتماعی در ایران و همچنین مطالعه در خصوص قومیت‌های مختلف از جمله قوم ترک انجام گرفته است؛ اما تحقیق مشابهی که در

3 - Hassen

1 - Jameson

2 - Balasubramanian

آموختنی هستند (گیدنز^۳، ۱۳۹۷: ۲۶۰). از این روست که هویت قومی یکی از عوامل شکل دهنده به هویت فرهنگی هر جامعه است (محسنی، ۱۳۸۶: ۲۱۸) و بنا به تعبیر گیدنز: «هویت قومی به دیدگاه‌ها و شیوه‌های عمل فرهنگی گفته می‌شود که اجتماع معینی از مردم را متمایز می‌کند. اعضای گروه‌های قومی خود را از نظر فرهنگی متمایز از گروه‌بندی‌های دیگر در جامعه می‌دانند و دیگران نیز آنها را همینگونه می‌دانند» (گیدنز، ۱۳۹۷: ۲۷۸).

با توجه به اینکه جهت شناسایی تکوین و پایداری هویت قومی در یک قومیت؛ ابتدا می‌بایست شکل‌گیری آن قومیت مورد مطالعه قرار گیرد؛ لذا در این بخش ابتدا رویکردهای نظری در خصوص شکل‌گیری هویت قومی مورد بحث قرار می‌گیرد. سه رویکرد (۱) دیرینه‌گرا؛ (۲) ابزارگرا؛ و (۳) برساخته‌گرا رویکردهای شکل‌گیری هویت قومی می‌باشند.

۲،۱ رویکرد دیرینه‌گرایی^۴

در این رویکرد، هویت قومی اساساً گونه‌ای همانندسازی با گروه است که به تعلق خاطر به خانواده شباهت دارد. حس تعلق قومی به طور طبیعی پس از متولد شدن فرد در یک گروه قومی پدید می‌آید. از این رو، هویت قومی هویتی «دیرین» تلقی می‌شود که به اعتبار تولد در یک قوم در فرد شکل می‌گیرد (سید امامی، ۱۳۸۷: ۱۹). برخی از دیرینه‌گرایان فرهنگی زبان را در میان همه صفات فرهنگی عاملی ویژه در ایجاد احساس تعلق قومی می‌یابند. به باور آنان، هویت قومی اساساً بر پایه زبان به عنوان اصلی‌ترین شناسه منشأ قومی شکل می‌گیرد. قومی را نمی‌توان یافت که فاقد زبانی مشترک باشد، درحالی‌که اشتراک در سایر صفات فرهنگی مثل مذهب یا آداب و رسوم الزاماً در همه‌جا وجود ندارد.

اقوام، با استفاده از زبان، هویت دینی و زبانی خود را می‌توانند بازسازی کنند. اوون^۱ (۲۰۱۱) نیز در بررسی زبان و هویت فرهنگی نشان داده است که زبان، به عنوان ویژگی برجسته‌ای در شناسایی هویت اقوام به شمار می‌رود.

اونیکا و چاکووا^۲ (۲۰۱۹) در بررسی برقراری همزیستی بین جهانی‌سازی فرهنگ و استفاده از ارزش‌های فرهنگی در کشور نیجریه نشان داد کلیه رفتارها و اقدامات بشری توسط ارزش‌های فرهنگی هدایت و تعیین می‌شوند. در جهان مدرن امروز، ارزش‌های فرهنگی جایگاه خود را نسبتاً از دست داده و رو به زوال می‌روند. در واقع، جهانی‌سازی فرهنگ اثرات مثبت و منفی متعددی در بین اقوام مختلف در کشورهای در حال توسعه، به ویژه نیجریه بر جای می‌گذارد. با این حال می‌توان به کمک رسانه‌های و شبکه‌های اجتماعی به احیای ارزش‌های فرهنگی در حال زوال و نابودی پرداخت. در حقیقت با ادامه نقش جهانی شدن و استفاده از اینترنت و شبکه‌های مجازی، روش‌های تکوین و پایداری هویت قومی نیز تغییر یافته است و عناصر فرهنگی سنتی و جدید قومیت‌ها در کنار هم هویت فرهنگی آن قوم‌ها را تشکیل می‌دهد.

از نظر جامعه‌شناسی، گروه قومی عبارت است از مردمی که در نتیجه میراث فرهنگی مشترک خود، از نظر اجتماعی متمایز محسوب می‌شوند. هیچ گروه قومی دارای ویژگی‌های ذاتی و فطری نیست، بلکه این ویژگی‌ها را از طریق جامعه‌پذیری در محیط خاص خود به دست می‌آورد (کریمی مله، ۱۳۸۸). قومیت، رفتارها و چشم‌اندازهای فرهنگی است که سبب تمایز یک اجتماع از سایر اجتماعات دیگر می‌شود و اعضای یک قوم خصوصیات فرهنگی خود را متمایز از دیگران می‌بینند. مهمترین خصوصیات قومی که آن را از دیگر گروه‌ها متفاوت می‌سازد، عبارتند از: زبان، تاریخ، تبار، مذهب، سبک لباس پوشیدن و نوع زینت کردن. این تفاوت‌های فرهنگی،

³ - Giddens

⁴ - Primordialism

¹ - Owen

² - Onyeka Chukwu

۲٫۲ رویکرد ابزارگرایی^۱

رویکرد ابزارگرا در میان طیفی متشکل از نظریه‌پردازان نخبه‌گرا در یک‌سو و تئوریسین‌های انتخاب عاقلانه از سوی دیگر دیده می‌شود. قومیت از نظر این صاحب‌نظران ذخیره‌گاهی اجتماعی، سیاسی و فرهنگی محسوب می‌شود که در موقع مقتضی می‌توان از آن برای بسیج احساسات گروهی عناصری را بیرون کشید و مورد استفاده قرار داد. قومیت از دید ابزارگرایان یک گروه‌بندی خنثی و بی‌حاصل از نظر سیاسی نیست و از آن در مبارزه قدرت و در تلاشی که گروه‌ها برای پیشبرد منافع خود به عمل می‌آورند، استفاده می‌شود. در این دیدگاه منافع فردی یا گروهی همواره یکی از انگیزه‌های مهم در برانگیختن احساسات قومی یا همانندسازی با هویت قومی محسوب می‌شود. رهبران قومی با برجسته کردن تفاوت‌های قومی و محرومیت‌های ناشی از سلطه یا رقابت گروه یا گروه‌های دیگر، به احساسات قومی دامن می‌زنند و تلاش می‌کنند با بهره‌برداری از نیروی اجتماعی حاصله به اهداف سیاسی خود برسند (جویرمن، ۲۰۰۳؛ به نقل از سید امامی، ۱۳۸۷: ۲۲).

۲٫۳ رویکرد برساخته‌گرایی^۳

این رویکرد از جهاتی شبیه رویکرد ابزارگراست. زیرا بر نقش عوامل سیاسی و اقتصادی در پدید آوردن قومیت صحنه می‌گذارد. با این همه، برساخته‌گرایی صرفاً به انگیزه‌های ابزاری در برساخته شدن قومیت تأکید ندارد و روابط و تعاملات میان اعضای گروه را عامل اصلی در حل و فصل هویت‌های قومی و برساخته شدن آن به شمار می‌آورد. زبان، مذهب، آداب و رسوم و سایر شناسه‌های فرهنگی و حتی جسمانی یک گروه مجموعه‌ای از منابع یا ذخایر را در اختیار اعضای گروه قرار می‌دهد تا بر پایه آن در شرایط خاصی که قرار دارند هویتی قومی یا ملی برای خود بسازند. مردم از میان مجموعه مؤلفه‌های

هویتی که در اختیار دارند گاه بر هویت‌های قومی خود تأکید می‌کنند و این البته بستگی به وضعیت‌های اجتماعی خاص یا شرایط سیاسی و اقتصادی نیز دارد (جویرمن، ۲۰۰۳؛ به نقل از سید امامی، ۱۳۸۷: ۲۵).

اسمیت^۴ (۱۳۸۳) بیان می‌کند که از آنجا که هویت قومی، هویتی با محتوای فرهنگی است و شامل عناصری مثل نمادها، اسطوره‌ها، خاطرات، آداب و مناسک خاص است، بقای این عناصر هویتی را در طول نسل‌های متوالی، می‌توان دلیلی بر پایداری و بقای هویت قومی آنها دانست (ص ۸۴). بقای هویت قومی یک گروه در یک جامعه میزبان، بستگی به عوامل و شرایط مختلفی از جمله شدت و قوت عناصر هویتی قوم اقلیت و سازوکارهایی دارد که باعث ماندگاری آن در برابر فرهنگ اکثریت می‌شود، همچنین شرایط اجتماعی جامعه میزبان، به بقای عناصر هویتی آنها کمک می‌کند.

جیمسون (۲۰۰۷) در مقاله خود مؤلفه‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای را در شش مؤلفه مشترک بین افراد در گروه‌ها به شرح زیر مدنظر قرار داده است:

۱. حرفه شغلی ۲. طبقه/ رده: رده اقتصادی، رده اجتماعی، رده آموزشی ۳. جغرافیا: ملیت، منطقه/ ایالت/ استان یا هویت شهری، تراکم شناسایی (شهری، حومه شهری، شهرک، روستا)، محل اقامت (در صورت تفاوت با ملیت) ۴. نگرش: هویت مذهبی، هویت سیاسی، هویت مبتنی بر فلسفه‌های دیگر ۵. زبان: زبان اول، لهجه/ گویش، زبان‌های دیگر ۶. ویژگی‌های زیست محیطی با جنبه فرهنگی: نژاد، قومیت، جنسیت، تمایلات جنسی، سلامتی، سن (ص ۲۱۱).

لازم به ذکر است که به علت ماهیت کیفی تحقیق در شناسایی عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم ترک؛ محقق با یک رویکرد نظری خاص و مشخص به بررسی پدیده

³ - Constructivism

⁴ - Smith

¹ - Instrumentalism

² - Joyerman

مرحله دوم ایجاد کدهای اولیه: مرحله دوم زمانی شروع شد که محقق داده‌ها را خوانده و با آشنایی پیدا کرده است. این مرحله شامل ایجاد کدهای اولیه از داده‌ها بوده است. کدها یک ویژگی داده‌ها را معرفی می‌نمایند که مضمون خاصی را نمایندگی می‌کند. در این پژوهش پس از مطالعه داده‌ها ۱۴۴، کد اولیه استخراج گردید.

مرحله سوم ایجاد کدهای طبقه‌بندی شده: در این مرحله پس از دسته‌بندی کدهای اولیه پژوهش، ۷۴ کد طبقه‌بندی شده‌ی هم‌موضوع، استخراج شد.

مرحله چهارم جستجوی مضامین: در این مرحله با دسته‌بندی کدهای هم‌موضوع در یک طبقه، ۱۲ دسته مفهومی در قالب ۴ محور استخراج شد که مضامین بالقوه محسوب می‌شدند.

مرحله پنجم بازبینی و نام‌گذاری مضامین: در این مرحله، از مجموع ۱۴۴ کد اولیه و ۷۴ کد طبقه‌بندی شده هم‌موضوع شکل گرفته، ۱۲ مضمون فرعی و ۴ مضمون اصلی شناسایی شد. در ادامه ۴ مضمون اصلی شناسایی شده را با کمک ادبیات برچسب‌گذاری کردیم.

مرحله ششم تهیه گزارش: مرحله ششم زمانی شروع شد که محقق مجموعه‌ای از مضمون‌های اصلی در اختیار داشته دارد. این مرحله شامل تحلیل پایانی و نگارش گزارش بخش کیفی است.

با انجام مراحل مذکور و مطالعه مضمون‌های اصلی و فرعی و کدهای آنها، محقق به چهار ویژگی اصلی جغرافیا- زبان- نگرش فردی- ویژگی‌های شخصیتی دست یافته است.

برای روایی نتایج حاصل از مصاحبه‌ها سعی شد تا شیوه مصاحبه‌ها شامل شروع مصاحبه، ورود به بحث و سیر پرسش‌ها، به‌گونه‌ای هدایت شود تا از پراکنده‌گویی جلوگیری شود. بیشتر مصاحبه‌ها در دفتر کار افراد ترتیب داده شد. بیشتر زمان

مورد نظر پرداخته است، بلکه با تکیه بر مصاحبه‌های عمیق و کیفی به دنبال کشف و درک عناصر زمینه‌ای هویت فرهنگی در قوم ترک بوده است و ادبیات نظری موضوع به عنوان چهارچوب‌های ارجاعی مورد استناد قرار گرفته است.

۳ روش مطالعه

این تحقیق با روش آمیخته کیفی- کمی انجام شده است. بخش اول؛ روش کیفی با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته با استفاده از چک‌لیست و پرسشنامه نیمه ساختاریافته انجام گرفته است. نمونه‌های انتخاب‌شده شامل خبرگان فرهنگی آذری ساکن در شهر تهران و مراکز استان‌های آذری ترک‌زبان در سال ۱۳۹۹ بوده است. به عبارتی انتخاب نمونه‌ها بر اساس مدل نمونه‌گیری هدفمند از نوع شدید^۱ است، یعنی انتخاب مواردی که با توجه به سؤالات پژوهش دارای اطلاعات غنی هستند (بنوت و همکاران^۲، ۲۰۱۶). جهت تعیین نمونه مورد مطالعه، برخی خبرگان شناسایی شدند و پس از طی مصاحبه نیمه ساختاریافته با ایشان و به روش نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی؛ نمونه‌های مناسب دیگر شناسایی و مورد مصاحبه قرار گرفتند و تا حصول اشباع نظری با ۲۲ نفر از خبرگان ادامه یافت.

جهت تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از روش «تحلیل مضمون»^۳ استفاده شده است. مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها بر اساس تقسیم‌بندی بلوکات و همکاران (۱۳۹۹) به شرح زیر است:

مرحله اول آشنایی با داده‌ها: محقق پس از گردآوری داده‌ها و مصاحبه‌ها، به طور مکرر به آنها مراجعه و داده‌ها را مطالعه کرده و نسبت به داده‌ها تسلط کافی پیدا کرده و به اصطلاح در داده‌ها غوطه‌ور شد.

3 - Thematic

1 - Intensity

2 - Benoot et al

استفاده از فرمول کوکران بود. پرسشنامه‌های مخدوش و ناقص توسط محقق شناسایی و کنار گذاشته شدند. در نتیجه با ۳۷۱ پرسشنامه تجزیه و تحلیل اطلاعات این بخش انجام پذیرفت. جهت روایی سنجی پرسشنامه از اعتبار محتوایی، اعتبار سازه‌ای و جهت پایایی سنجی از آلفای کرون‌باخ استفاده شد و مورد تأیید قرار گرفتند. جهت تحلیل داده‌ها در بخش کمی از تکنیک «تحلیل عاملی اکتشافی»، «آلفای کرون‌باخ»، «آزمون تی‌تک نمونه‌ای» و «آزمون رتبه‌بندی فریدمن» استفاده شده است.

فرعی حاصل از کدهای هم‌موضوع منتج از کدهای اولیه؛ هر یک از کدهای طبقه‌بندی شده مستخرج از مضامین مصاحبه‌ها ارائه شده است.

مصاحبه‌ها به شناسایی مفهوم، ابعاد و فرآیند ویژگی‌های هویت فرهنگی در قوم ترک اختصاص یافت؛ برای سنجش سازگاری و پایایی پژوهش نیز از پایایی بازآزمون استفاده شده است. کدگذاری‌های مجدد توسط دو نفر از همکاران نیز صورت گرفت که اشتراک ۸۶ درصدی حاصل شد.

بخش دوم؛ روش کمی با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته مستخرج از یافته‌های مصاحبه با خبرگان انجام گرفته است. نمونه‌های انتخاب‌شده شامل ساکنین مراکز استان‌های آذری ترک‌زبان در سال ۱۳۹۹ بوده است. به عبارتی انتخاب نمونه‌ها به روش تصادفی طبقه‌ای در بین ساکنین شهرهای تبریز- ارومیه- اردبیل- زنجان به تعداد ۳۸۴ نفر با

۴ یافته‌ها

۴٫۱ یافته‌های کیفی

در جداول (۱) تا (۴) اطلاعات مربوط به مضامین اصلی حاصل از مجموع مضامین فرعی و مضامین

جدول ۱ مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر جغرافیا از هویت زمینه‌ای فرهنگی قوم ترک (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم‌موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
جغرافیا	محل اقامت	سکونت مداوم در محیط بومی موجب تداوم ویژگی‌های قومیتی در ساکنین و در نتیجه پایداری هویت قومی آنها می‌شود.	۲۲
		فقط در مناطق آذری نشین می‌توان به راحتی به زبان ترکی صحبت کرد.	۱۹
		در مناطق غیر آذری نشین به دلیل تمسخر سایر اقوام خصوصاً فارسی‌زبانان، اکثر اقوام آذری از بیان محل تولد خود امتناع می‌ورزند.	۲۲
		هویت فرهنگی فرد ریشه در محل سکونت و خانواده وی دارد.	۱۹
		افراد به دلیل عادت به زبان آذری با توجه به منطقه محل سکونتشان، با این فرهنگ عجین شده و ناخودآگاه قومیت این منطقه را به دست می‌آورند.	۲۰
		اقلیم جغرافیایی محل سکونت بر روحیه و رفتار افراد بسیار تأثیر می‌گذارد.	۱۸
		اقلیم جغرافیایی محل سکونت بر انتخاب شغل در آینده و پیشرفت افراد بسیار تأثیر می‌گذارد.	۱۷
	قومیت و موقعیت جغرافیایی	اقلیم جغرافیایی محل سکونت بر هویت فردی افراد بسیار تأثیر می‌گذارد.	۲۱
		هویت فرد از خانواده، قومیت و منطقه جغرافیایی محل تولد وی نشأت می‌گیرد.	۲۱
		هویت افراد در منطقه جغرافیایی خاص نشان‌دهنده هویت فرهنگی وی نیز است.	۲۰
		در هر منطقه جغرافیایی، نوع خاصی از فرهنگ رشد می‌کند.	۲۲

۱۹	فرد ترک‌زبان ساکن تبریز، تلاش می‌کند تا باهم زبانان مناطق آذربایجان و ترکیه تشابه فرهنگی داشته باشد.
----	--

کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «محل اقامت» و ۴ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «قومیت و موقعیت جغرافیایی» تحت عنوان مضمون اصلی «جغرافیا» شناسایی و تحلیل شد.

یافته‌های حاصل از جدول (۱) نشان می‌دهد هویت زمینه‌ای فرهنگی قوم ترک در مضمون اصلی «جغرافیا» شامل ۲ مضمون فرعی و ۱۲ کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان است که ۸

جدول ۲ مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر زبان از هویت زمینه‌ای فرهنگی قوم ترک (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
زبان	زبان مادری	هویت زمینه‌ای فرد از زبان وی نشأت می‌گیرد که نهایتاً هویت فرهنگی وی را شکل می‌دهد.	۲۲
		عدم توجه به زبان مادری در خانواده، یکی از عوامل عدم پایداری و حفظ هویت فرهنگی قوم ترکمی باشد.	۲۰
		عدم آموزش زبان مادری به فرزندان، یکی از عوامل عدم پایداری و حفظ هویت فرهنگی قوم ترکمی باشد.	۱۹
		باید در جهت حفظ و پایداری هویت قوم آذری، در خانواده این زبان به فرزندان آموزش داده شود.	۱۹
		با گذشت زمان آگاهی افراد از زبان قومی خود افزایش می‌یابد.	۲۰
		آگاهی بیشتر افراد از زبان قومی خود به آنان کمک می‌کند تا هویت فرهنگی خود را هر چه بیشتر ترویج دهند.	۱۹
		افراد باید زبان مادری خود را به خوبی بشناسند.	۲۰
		افراد باید با استفاده از زبان ملی، زبان مادری خود را به جهانیان عرضه کنند.	۱۹
		فرهنگ هر قوم وابسته به زبان آن قوم است.	۲۱
	زبان گفتاری / نوشتاری	زبان هر قوم باید در برابر زبان ملی به‌طور موازی و برابر توجه شود.	۲۰
		برای حفظ و پایداری فرهنگ آذری باید زبان گفتاری آن را گسترش دهیم.	۲۲
		برای حفظ و پایداری فرهنگ آذری پس از استفاده گفتاری از آن باید به زبان نوشتاری تجمیع کنیم.	۲۱
		با استفاده نوشتاری از زبان آذری به راحتی می‌توانیم آن را به نسل‌های آینده عرضه نماییم.	۲۱
	زبان جغرافیایی	زبان نوشتاری قوم ترک متأسفانه رواج پیدا نکرده است که باید به این مسأله توجه نمود.	۲۱
		افرادی که به ادبیات منطقه جغرافیایی محل تولد خود مسلط باشند، از طریق زبان به ترویج قومیت خود می‌پردازند.	۲۰
		افراد مسلط به زبان منطقه و خطه جغرافیایی محل تولد، فرهنگ قومیت آذری را تبلیغ و ترویج می‌کنند.	۲۰

در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «زبان گفتاری/نوشتاری» و ۲ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «زبان جغرافیایی» تحت عنوان مضمون اصلی «زبان» شناسایی و تحلیل شد.

یافته‌های حاصل از جدول (۲) نشان می‌دهد هویت زمینه‌ای فرهنگی قوم ترک در مضمون اصلی «زبان» شامل ۳ تم فرعی و ۱۶ کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان است که ۱۰ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «زبان مادری» و ۴ کد

جدول ۳ مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر نگرش فردی از هویت زمینه‌ای فرهنگی قوم ترک (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
نگرش فردی	نگرش اعتقادی	از دوران کودکی بسیاری از ویژگی‌های بارز قومی در باور افراد ترک‌زبان نهادینه شده است.	۱۹
		افکار نهادینه شده در باور ترک‌زبانان، به عنوان هویت قومی آنان به شمار می‌آیند.	۱۹
		حس علاقه و اشتیاق افراد به هویت قومی، آنها را ترغیب می‌کند به مطالعه و کسب آگاهی درباره هویت قوم خود بپردازند.	۲۱
		نوع رفتار فرد، هویت زمینه‌ای و قومی وی را نشان می‌دهد.	۲۰
		نوع نگرش افراد، هویت زمینه‌ای و قومی آنان را نشان می‌دهد.	۲۰
		چارچوب باورها و اعتقادات اقوام ترک متمایز از سایر اقوام است.	۲۲
	عدم توجه به اخلاقیات در جامعه، موجب آسیب‌پذیری در هویت فرهنگی قومی می‌شود.	۱۸	
	نگرش سیاسی	شرایط سیاسی بر تعصب قومی افراد قوم ترک تأثیر زیادی می‌گذارد.	۲۱
		شرایط سیاسی بر پایداری هویت فرهنگی قوم ترک تأثیر زیادی می‌گذارد.	۲۱
		حاکمیت دولت بر تعصب قومی افراد قوم ترک تأثیر زیادی می‌گذارد.	۲۲
حاکمیت دولت بر پایداری هویت فرهنگی قوم ترک تأثیر زیادی می‌گذارد.		۲۲	

«نگرش اعتقادی» و ۴ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «نگرش سیاسی» تحت عنوان مضمون اصلی «نگرش فردی» شناسایی و تحلیل شد.

یافته‌های حاصل از جدول (۳) نشان می‌دهد هویت زمینه‌ای فرهنگی قوم ترک در مضمون اصلی «نگرش فردی» شامل ۲ مضمون فرعی و ۱۱ کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان است که ۷ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی

جدول ۴ مضامین اصلی و فرعی حاصل از طبقه‌بندی موضوعی منتج از کدهای اولیه متغیر ویژگی‌های شخصیتی از هویت زمینه‌ای هویت فرهنگی قوم ترک (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

مضامین اصلی	مضامین فرعی	کدهای هم موضوع منتج از کدهای اولیه	تعداد خبرگان
ویژگی‌های شخصیتی	احساسات قومیتی	هویت فرهنگی باید در موقعیت‌های مختلف در افراد درونی شود.	۲۱
		افراد باید جامعه‌پذیر شوند تا در هر شرایط زمانی و محیطی هویت فرهنگی خود را از دست ندهند.	۲۱
		حس مشارکت و پشتیبانی در همه امور احساسات قومیتی را برمی‌انگیزد.	۲۰
		تعصبات قومیتی باعث می‌شود افراد ترجیح دهند بیشتر باهم قومی‌های خود وصلت کنند.	۲۲
		تعصبات قومی افراد در حفظ و پایداری هویت قومی ایشان مؤثر است.	۲۲
		ویژگی‌های اخلاقی افراد در حفظ و پایداری هویت قومی ایشان مؤثر است.	۱۹
		آموزش‌های قومی مناسب در خانواده هویت زمینه‌ای را در مرحله نخست و سپس هویت فرهنگی وی را تشکیل می‌دهد.	۲۰
		با گذشت زمان، نسل جدید تعصبات قومی کمتری نشان می‌دهند.	۱۸
		با گذشت زمان، افراد به فرهنگ قومی خود افتخار زیادی نمی‌کنند.	۱۶
		تبعیض جنسیتی	خانواده‌های ترک‌زبان به فرزندان ذکور اهمیت بیشتری می‌دهند.
	دیدگاه مردسالارانه در اکثر اقوام ترک محسوس است.		۲۱
	زنان آذری از نظر پوشش محدودیت‌های چشمگیری دارند.		۲۲
	زنان آذری از نظر مسائل رفتاری محدودیت‌های چشمگیری دارند.		۲۲
	ویژگی‌های زیست‌محیطی	محیط جغرافیایی بر نوع گفتار و رفتار افراد تأثیر می‌گذارد.	۲۲
		محیط جغرافیایی بر رفتار افراد تأثیر می‌گذارد.	۲۱
		در محیط‌های کوهستانی چون تبریز، افراد خشونت کلامی و رفتاری بیشتری دارند.	۲۱
		مناطق آذری‌زبان از نظر شرایط اجتماعی دارای امکانات متوسطی هستند.	۲۰
		مناطق آذری‌زبان از نظر شرایط آموزشی امکانات متوسطی دارند.	۱۹
	ویژگی‌های فردی	ویژگی شخصیتی افراد اقوام آذری اغلب تندخویی و خشونت ایشان است.	۲۱
		افراد قوم ترک عمدتاً رازداری بیشتری دارند.	۲۰
		احترام به والدین و افراد مسن‌تر، از خصایص بارز اقوام آذری است.	۲۱

	افراد قوم ترک ترجیح می‌دهند با والدین خود در یک خانه ساکن باشند (خانواده‌دوست هستند).	۲۱
	اولاد پسر در اقوام ترک مستقل بار می‌آیند.	۱۹
	فرزندان ذکور اقوام ترک از سنین پائین دارای استقلال مالی هستند.	۱۹
	فرزندان پسر خانواده می‌توانند در نبود پدر سرپرستی خانواده را بر عهده گیرند.	۱۹
	درون‌گرا بودن و زودرنجی اقوام ترک نسبتاً بیشتر از سایر اقوام است.	۲۰
	رسمی بودن اقوام ترک نسبتاً بیشتر از سایر اقوام است که مانع از سازگاری ایشان با محیط های ناآشنا می‌شود.	۲۱
	اقوام ترک، تلاشگر بوده و پشتکاری بیشتری نسبت به سایر اقوام دارند.	۲۱
	خودباوری و خود ارزش‌گذاری از ویژگی‌هایی است که بر تداوم هویت فرهنگی افراد اثر می‌گذارد.	۲۲
	صداقت و سادگی اقوام آذری اغلب توسط سایر اقوام مورد تمسخر قرار می‌گیرد.	۲۱
	وجود حس تعلق خاطر در افراد نسبت به قوم و مکانی که در آن سکونت دارند، اهمیت زیادی در پایداری هویتی ایشان دارد.	۲۱
ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی	مشاغل افراد، به‌طور غیرمستقیم هویت قومی ایشان را تداوم می‌بخشد. مثال: جاجیم‌بافی، باغداری و...	۲۰
	مسائل اقتصادی در حال حاضر مهم‌ترین عامل تکوین هویت قومی و فرهنگی جامعه است.	۲۱
	مسائل اقتصادی در حال حاضر مهم‌ترین عامل ثبات هویت قومی و فرهنگی جامعه است.	۲۱
	به‌جز در مشاغل ارتباطی، افراد ترک‌زبان در اکثر مشاغل حرفه‌ای بوده و تخصص و مهارت کافی دارند.	۲۰

جداول (۱)، (۲)، (۳)، (۴) چهار عامل: جغرافیا- زبان- ویژگی‌های شخصیتی و نگرش فردی به‌عنوان عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم ترک شناسایی و موردتوجه شدند. در ادامه و جهت تأیید این عناصر توسط آذری‌نشینان استان‌های آذری‌نشین به روش کمی و با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی، نتایج در جداول (۵) تا (۸) ارائه شده است.

۴٫۲ یافته‌های کمی

نتایج حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی به‌منظور تفکیک و دسته‌بندی گویه‌های ۳۶ گانه شاخص‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک در استان‌های آذری‌نشین بر اساس تجزیه به مؤلفه‌های اصلی استفاده شد. ابتدا اعتبار سازه‌ای جهت پایداری درونی هر گویه با سایر گویه‌ها محاسبه شد که طبق اطلاعات جدول (۵) گویه‌های

یافته‌های حاصل از جدول (۴) نشان می‌دهد هویت زمینه‌ای فرهنگی قوم ترک در مضمون اصلی «ویژگی‌های شخصیتی» شامل ۵ مضمون فرعی و ۳۵ کد حاصل از جملات مستخرج از مصاحبه با خبرگان است که ۹ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «احساسات قومیتی» و ۴ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «تبعیض جنسیتی» و ۵ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «ویژگی‌های زیست‌محیطی» و ۱۳ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «ویژگی‌های فردی» و ۴ کد در یک طبقه و تحت عنوان مضمون فرعی «ویژگی‌های اقتصادی/اجتماعی» تحت عنوان مضمون اصلی «ویژگی‌های شخصیتی» شناسایی و تحلیل شد.

در نتیجه پس از تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه با خبرگان و بر اساس نتایج حاصل از

۳۰ و ۳۵ به علت پایین بودن پایداری درونی با سایر گویه‌ها (کمتر از ۰/۳) از تحقیق کنار گذاشته شدند.

جدول ۵ اعتبار سازه‌ای گویه‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک در استان‌های آذربایجان

Extraction	Initial	گویه
۰/۵	۱	گویه ۱
۰/۶	۱	گویه ۲
۰/۶۷	۱	گویه ۳
۰/۵۶	۱	گویه ۴
۰/۵۶	۱	گویه ۵
۰/۵۷	۱	گویه ۶
۰/۵۴	۱	گویه ۷
۰/۴۹	۱	گویه ۸
۰/۴۲	۱	گویه ۹
۰/۳۶	۱	گویه ۱۰
۰/۵۸	۱	گویه ۱۱
۰/۴۳	۱	گویه ۱۲
۰/۵۲	۱	گویه ۱۳
۰/۳۳	۱	گویه ۱۴
۰/۴۱	۱	گویه ۱۵
۰/۵۳	۱	گویه ۱۶
۰/۵۳	۱	گویه ۱۷
۰/۶۲	۱	گویه ۱۸
۰/۵۴	۱	گویه ۱۹
۰/۵	۱	گویه ۲۰
۰/۶۱	۱	گویه ۲۱
۰/۵۱	۱	گویه ۲۲
۰/۷۴	۱	گویه ۲۳
۰/۵۹	۱	گویه ۲۴
۰/۵۸	۱	گویه ۲۵
۰/۵۷	۱	گویه ۲۶
۰/۴۷	۱	گویه ۲۷
۰/۵۹	۱	گویه ۲۸
۰/۵۵	۱	گویه ۲۹
۰/۲۱	۱	گویه ۳۰
۰/۴۳	۱	گویه ۳۱
۰/۵	۱	گویه ۳۲

Extraction	Initial	گویه
۰/۳۵	۱	گویه ۳۳
۰/۴۳	۱	گویه ۳۴
۰/۲۹	۱	گویه ۳۵
۰/۴۱	۱	گویه ۳۶

در نتیجه تعداد نمونه‌ها برای اجرای تحلیل عاملی بسیار مناسب است. مطابق با جدول شماره فوق مقدار کرویت بارتلت^۲ نیز برابر ۲۳۷۷/۴۵ با سطح معنی‌داری $p = ۰/۰۰۰$ به دست آمده است و نتیجه می‌شود تفکیک عامل‌ها به درستی انجام شده و گویه‌های مندرج در هر عامل همبستگی ریشه‌ای بالایی با همدیگر دارند.

در ادامه و جهت تفکیک و دسته‌بندی گویه‌های ۳۴ گانه شاخص‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک در استان‌های آذربایجان در قالب ۵ شاخص بر اساس تجزیه به مؤلفه‌های اصلی مجزا تحلیل عاملی اکتشافی انجام شد که طبق اطلاعات مندرج در جدول شماره (۶) ملاحظه می‌شود مقدار $(KMO) = ۰/۸۴$ به دست آمد و

جدول ۶ آزمون کایزمرایر و کرویت بارتلت برای شاخص‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک در استان‌های آذربایجان

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		۰/۸۴
Bartlett s Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	۲۳۷۷/۴۵
	Sig.	۰/۰۰۰

عامل پنجم ۷/۳۱ درصد از واریانس کل عامل‌بندی‌ها قابل تبیین است و در مجموع تا حدود ۵۲/۶۱ درصد از واریانس کل عامل‌بندی و تقلیل گویه‌های ۳۴ گانه با پنج عامل اصلی انجام شده است که معیار مطلوبی است. زیرا در تحلیل عاملی حداقل لازم است ۵۰ درصد از واریانس تبیین گردد.

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۷) ملاحظه می‌شود بیشترین مقدار ویژه به ترتیب با ۴/۷۳، ۴/۴۸، ۳/۳۳، ۲/۸۵، ۲/۴۸ مربوط به عامل‌های اول و دوم و سوم و چهارم و پنجم است و با عامل اول حدود ۱۳/۹۲ درصد و با عامل دوم ۱۳/۱۸ درصد و با عامل سوم ۹/۸ درصد و با عامل چهارم ۸/۳۱ و با

جدول ۷ واریانس‌ها و عامل‌های مربوط به شاخص‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک در استان‌های آذربایجان

عامل‌ها	مقادیر ویژه	درصد از واریانس هر عامل	درصد از واریانس کل
۱	۴/۷۳	۱۳/۹۲	۱۳/۹۲
۲	۴/۴۸	۱۳/۱۸	۲۷/۱
۳	۳/۳۳	۹/۸	۳۶/۹۱
۴	۲/۸۵	۸/۳۱	۴۵/۳
۵	۲/۴۸	۷/۳۱	۵۲/۶۱

^۲ - Bartlett's Test of Sphericity

^۱ - Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling

طبق اطلاعات جدول شماره (۸) و بر اساس باره‌ای عاملی چرخش داده شده به روش واریماکس ۳۴ گویه مربوط به شاخص‌های پنج‌گانه شناسایی‌شده است که در جدول مذکور همراه با ضرایب بار عاملی آنها قید شده‌اند.

جدول ۸ تفکیک عامل‌های مربوط به شاخص‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک در استان‌های آذری‌نشین براساس ضرایب بار عاملی با چرخش واریماکس

گویه‌ها	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵
۲۲. با گذشت زمان و تغییر سبک زندگی، نسل جدید تعصبات قومی کمتری داشته و به فرهنگ قومی خود افتخار زیادی نمی‌کنند.	۰/۷۱				
۲۱. تعصبات قومی باعث می‌شود افراد ترجیح دهند بیشتر با هم‌قومی‌های خود وصلت کنند.	۰/۶۶				
۲۰. حس مشارکت و پشتیبانی در همه امور توسط قوم آذری، احساسات قومیتی مرا برمی‌انگیزد.	۰/۶۵				
۱۹. با جامعه‌پذیری و درونی شدن ویژگی‌های قوم ترک در بین افراد آذری، می‌توان هویت فرهنگی قوم ترک را حفظ نمود.	۰/۵۹۸				
۲۷. بر اساس نگرش قوم ترک، نگاهداری از والدین سالمند به عهده اولاد ذکور است.	۰/۵۹۷				
۲۸. تندخویی و خشونت از ویژگی شخصیتی افراد اقوام آذری است.	۰/۵۸۳				
۲۹. افراد قوم ترک، افراد رازداری هستند.	۰/۵۸۱				
۳۱. درون‌گرایی، زودرنجی و رسمی بودن قوم ترک نسبت به سایر اقوام بیشتر و مانع از سازگاری ایشان با محیط‌های ناآشنا می‌شود.	۰/۵۶				
۳۲. خانواده‌های قوم ترک از فرزندان‌شان بیشتر از سایر اقوام حمایت می‌کنند.	۰/۵۴				
۳۴. مشاغل افراد در ویژگی‌های فرهنگی قومشان و حفظ این ویژگی‌ها اثرگذار است.	۰/۵۳				
۳۳. خودباوری و خود ارزش‌گذاری بر تداوم هویت فرهنگی افراد قوم ترک اثر می‌گذارد.	۰/۵۱				
۴. در مکالمات روزمره اکثراً به زبان آذری صحبت می‌کنم.	۰/۷۲				
۵. نسبت به ضرب‌المثل‌ها، کنایه‌ها و استعارات زبان آذری مسلط هستم.	۰/۷				
۶. با داستان‌ها، افسانه‌ها و قهرمانان افسانه‌ای و آذری‌زبان آشنا هستم.	۰/۶۳				
۷. به عنوان یک فرد آذری‌زبان تلاش می‌کنم تا با هم‌زبانان خود در مناطق آذربایجان شمالی و ترکیه تشابه فرهنگی داشته و حس خوب داشته باشم.	۰/۶				
۱۱. من به مطالعه کتب آذری‌زبان مسلط بوده و گاهی به زبان آذری مطالعه می‌کنم.	۰/۵۹				
۱۰. گسترش زبان گفتاری (آذری) به گسترش زبان نوشتاری (آذری) کمک می‌کند.	۰/۵۸				
۱۲. تسلط من بر زبان آذری موجب ترویج فرهنگ آذری من می‌شود.	۰/۵۶				
۸. آموزش زبان مادری به فرزندان، موجب حفظ و پایداری فرهنگ قوم ترک است.	۰/۵۳				

گویه ها	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵
۹. فرهنگ فردی من وابسته به زبان مادری من است.	۰/۵				
۲۳. قوم ترک نسبت به سایر اقوام، اولاد ذکور را بیشتر دوست دارند.	۰/۸۲				
۲۴. زنان آذری از نظر پوشش و مسائل رفتاری محدودیت‌های چشمگیری دارند که موجب متمایز نمودن قوم ترک نسبت به سایر قوم‌ها شده است.	۰/۷۴				
۲۵. مردان قوم ترک به جهت نگرش قومیتی؛ بیشتر از سایر اقوام، از فرزند و وابستگان مؤنث (ناموس) خود در جامعه مراقبت می‌کنند.	۰/۶۹				
۲۶. اولاد پسر در اقوام آذری مستقل بار می‌آیند و از سنین پائین دارای استقلال مالی بوده و می‌توانند در نبود پدر سرپرستی خانواده را بر عهده گیرند.	۰/۶۷				
۱۸. شرایط سیاسی و حاکمیت دولت بر پایداری فرهنگی قوم ترک اثر می‌گذارد.	۰/۷۳				
۱۷. شرایط سیاسی و حاکمیت دولت بر تعصب قومی افراد اثر می‌گذارد.	۰/۷۲				
۱۶. پایبندی به اخلاقیات در جامعه، موجب درخشانی ویژگی‌های فرهنگی قوم من می‌شود.	۰/۶۹				
۱۳. بسیاری از ویژگی‌های بارز قومی از دوران کودکی فرد، توسط خانواده در باور ایشان نهادینه شده است.	۰/۵۷				
۱۴. من در خصوص فرهنگ قوم خود مطالعه کرده و نسبت به آن آگاهی دارم.	۰/۵۳				
۱۵. هویت قومی من موجب تمایز در رفتار، باورها و نگرش من می‌شود.	۰/۵۱				
۳. ویژگی‌های محیط جغرافیایی در شکل‌گیری قومیت فرهنگی نقش مهمی دارد.	۰/۷۸۲				
۲. ویژگی‌های فرهنگی فرد از خانواده، محل سکونت و قومیت او نشأت می‌گیرد.	۰/۷۸				
۱. سکونت مداوم در محیط بومی آذری موجب پایداری هویت قومی من است.	۰/۶۴				
۳۶. شهرت غذاهای محلی مناطق جغرافیایی آذربایجان؛ موجب معرفی این منطقه به سایر مناطق شده است.	۰/۵۹				

در ادامه برای هر یک از پنج عامل شناسایی شده، پایایی با استفاده از آلفای کرون باخ محاسبه شد و مطابق اطلاعات جدول (۹) مقادیر پایایی گویه‌های هر یک از عناصر شناسایی شده در الگوی طراحی شده بالای ۰/۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایداری درونی گویه‌های هر یک از عناصر با یکدیگر است. در نتیجه الگوی طراحی شده به عنوان الگوی شاخص‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک در استان‌های آذری‌نشین مورد تأیید قرار گرفت.

در نتیجه‌ی عامل بندی حاصل از شاخص‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک در استان‌های آذری‌نشین در پنج عامل و ۳۴ گویه شناسایی شد. پس از مطالعه گویه‌های مربوط به هر عامل و طبقه‌بندی هر یک از آنها در عامل مشخص شده؛ در واقع عامل اول مربوط به ویژگی‌های شخصیتی؛ عامل دوم مربوط به زبان؛ عامل سوم مربوط به تفاوت جنسیتی؛ عامل چهارم مربوط به نگرش فردی و عامل پنجم نیز مربوط به جغرافیا است.

جدول ۹ مقادیر پایایی گویه‌های مربوط به شاخص‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک در استان‌های آذری‌نشین در الگوی طراحی شده تحقیق

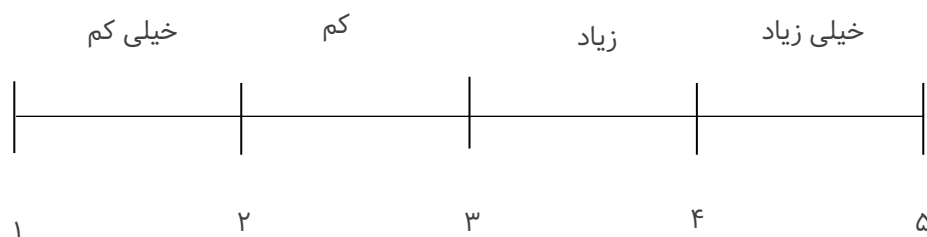
مقادیر پایایی	گویه‌ها	شاخص‌ها
۰/۸۷	۱۱	۱- ویژگی‌های شخصیتی
۰/۸۴	۹	۲- زبان
۰/۸۱	۴	۳- تبعیض جنسیتی
۰/۷۹	۶	۴- نگرش فردی
۰/۷۹	۴	۵- جغرافیا

در سطح $\alpha = 0/05$ ، $t = 13/6$ با درجه آزادی 370 بالاتر از میانگین فرضی سطح متوسط (۳) و مقدار t بحرانی است و مشاهده می‌شود هویت فرهنگی زمینه‌ای، در سطح زیاد در تکوین و پایداری هویت قوم ترک نقش دارد ($p < 0/05$ ، $3 < \bar{x} < 4$).

بر اساس اطلاعات جدول (۱۰) و مطابق آزمون t تک نمونه‌ای انجام گرفته ملاحظه می‌گردد که میانگین شاخص محاسبه شده برای نگرش شهروندان استان‌های آذری‌نشین در خصوص نقش هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک $3/43$

جدول ۱۰ توزیع پراکندگی نگرش شهروندان استان‌های آذری‌نشین در خصوص نقش هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک

متغیر	تعداد	درجه آزادی	میانگین	انحراف استاندارد	p	آمار t
نگرش شهروندان استان‌های آذری‌نشین در خصوص نقش هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک	۳۷۱	۳۷۰	۳/۴۳	۰/۶۱	۰/۰۰۰	۱۳/۶

پیوستار ۱ وضعیت نگرش شهروندان استان‌های آذری‌نشین در خصوص نقش هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک

ترک مشاهده می‌شود جغرافیا با میانگین $3/54$ در اولویت اول، زبان با میانگین $3/49$ در اولویت دوم، ویژگی‌های شخصیتی با میانگین $3/41$ در اولویت

بر اساس اطلاعات جدول (۱۱) و طبق آزمون فریدمن انجام گرفته جهت اولویت‌بندی شاخص‌های زمینه‌ای هویت فرهنگی در تکوین و پایداری قوم

اولویت‌بندی معتبر است ($p < 0/05$). در واقع جغرافیا و پس از آن زبان مهم‌ترین عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری قوم ترک شناسایی شده‌اند.

سوم، نگرش فردی با میانگین ۲/۶۱ در اولویت چهارم و تفاوت جنسیتی با میانگین ۱/۹۴ در اولویت آخر و پنجم قرار دارند. همچنین مطابق جدول (۱۰) مقدار $\chi^2 = 296/57$ در نظر گرفته شده که این

جدول ۱۱ رتبه‌بندی و اولویت‌بندی شاخص‌های زمینه‌ای هویت فرهنگی در تکوین و پایداری قوم ترک

میانگین رتبه	ابعاد
۳/۴۱	۱. ویژگی‌های شخصیتی
۳/۴۹	۲. زبان
۱/۹۴	۳. تفاوت جنسیتی
۲/۶۱	۴. نگرش فردی
۳/۵۴	۵. جغرافیا

جدول ۱۲ نتایج آزمون فریدمن جهت اولویت‌بندی رتبه‌ها

تعداد	۳۷۱
χ^2	۲۹۶/۵۷
درجه آزادی	۴
P	۰/۰۰۰

مضمون؛ عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در قالب چهار مضمون اصلی جغرافیا- زبان- نگرش فردی و ویژگی‌های شخصیتی در ۱۲ مضمون فرعی مستخرج از ۷۴ کد طبقه‌بندی‌شده از دل جملات ذکرشده توسط خبرگان شناسایی شدند.

سپس در مرحله دوم و با استفاده از روش کمی و تکمیل پرسشنامه در بین ساکنین ترک استان‌های آذری‌نشین، نیز با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی؛ علاوه بر چهار عامل شناسایی‌شده در بخش مصاحبه با خبرگان؛ یک عامل زمینه‌ای دیگر تحت عنوان «تبعیض جنسیتی» در قومیت مورد مطالعه شناسایی شد. در نتیجه پنج عامل جغرافیا- زبان- ویژگی‌های شخصیتی - نگرش فردی و

۵ بحث

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و رتبه‌بندی عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین هویت ترک‌های آذری صورت گرفته است. با توجه به اینکه تکوین و پایداری هویت فرهنگی در یک قوم دارای عقبه تاریخی است؛ در نتیجه مقاله حاضر ابتدا به صورت کیفی و یافته‌های آن با تحلیل مصاحبه نیمه ساختاریافته از خبرگان فرهنگی آذری ساکن در شهر تهران و مراکز استان‌های آذری ترک‌زبان تا رسیدن به اشباع صورت گرفت. پس از مطالعه و طبقه‌بندی و کدبندی و برچسب زدن به مضامین و نکات مطروح توسط مصاحبه‌شوندگان با استفاده از روش تحلیل

فرهنگی و الگوهای نقش به عنوان عمده‌ترین عناصر هویت فرهنگی قلمداد شده‌اند؛ اما همین عناصر قبل از اینکه به عنوان ویژگی‌های هویت فرهنگی جمعی معرفی شوند؛ لازم می‌بود ابتدا در درون خود فرد و خانواده و قومیت خاص درونی شده و به عنوان عناصر زمینه‌ای هویت فرهنگی مورد تأیید واقع می‌شدند و به نوعی موجب تکوین قوم ترک در منطقه اسکانشان شوند. از نظر تقدم زمانی در نظر بگیریم؛ اولین عامل جغرافیا است که به نوعی فرد ناخواسته درون یک گروه با ویژگی‌های مختص و در یک مکان خاص متولد می‌شود. در نتیجه اولین عنصر زمینه‌ای هویت فرهنگی یک قوم «جغرافیا» است؛ ولی در کنار این عنصر، عامل مهم دیگری که موجب قرابت بیشتر یک قوم در بعد فرهنگی می‌شود، «زبان» است که به گفته بسیاری از نظریه‌پردازان؛ مهم‌ترین عنصر فرهنگی زمینه‌ای تداوم و پایداری یک قومیت، بعد از جغرافیا، زبان است. با گذشت زمان، قوم ترک ساکن در هر منطقه جغرافیایی؛ مقوله زبان را برجسته‌ترین عامل تمایز خود با سایر اقوام دانسته و آن را مایه افتخار خود می‌دانند. در نتیجه در یک محیط جغرافیایی مشترک؛ زبان مشترک در تکوین و پایداری هویت فرهنگی آن قوم نقش اساسی دارد. نتایج تحقیقات پیشین و همچنین نظر مصاحبه‌شوندگان و نتایج پژوهش حاضر این امر را تصدیق می‌کند. هر جغرافیایی که امکان زیست و سکونت در آن فراهم است، دارای ویژگی‌هایی از جمله زبان است و بهره‌مندی از زبان، نیازمند به‌کارگیری از آن در قالب گفتار و نوشتار است و بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده امکان بهره‌مندی از گفتگوی آسان به زبانی غیر از زبان ملی، منوط به حضور در خاستگاه‌های آن زبان در جغرافیای خاص خود است. با توجه به یافته‌های پژوهش در بخش اولویت‌بندی و همچنین نتایج حاصل از مصاحبه به‌طور قابل‌تأملی، امکان گفتگوی مستمر به زبان ترکی را در شهرهای ترک‌زبان امکان‌پذیر و حتی لازم می‌دانستند. در حقیقت می‌توان به‌ضرورت رفت و برگشتی بودن بین جغرافیا و زبان پی برد.

تبعیض جنسیتی به عنوان عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم ترک شناسایی شدند که در مجموع هویت فرهنگی زمینه‌ای، در سطح زیاد در تکوین و پایداری هویت قوم ترک نقش دارد. عامل جغرافیا و زبان پراهمیت‌ترین و تفاوت جنسیتی کم‌اهمیت‌ترین عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم ترک می‌باشند. نتایج پژوهش حاضر همسو با نتایج تحقیقات بالاسوبرامانیان (۲۰۱۸)، حسن (۲۰۱۶)، اوون (۲۰۱۱) است.

نتایج پژوهش‌های حسن (۲۰۱۶) نشان داد که اقوام، با استفاده از زبان، هویت دینی و زبانی خود را می‌توانند بازسازی کنند. اوون (۲۰۱۱) نیز در بررسی زبان و هویت فرهنگی نشان داده است که زبان، به عنوان ویژگی برجسته‌ای در شناسایی هویت اقوام به شمار می‌رود. نتایج تحقیقات بالاسوبرامانیان (۲۰۱۸) نیز نشان داد؛ فضا و قلمرو، بخشی از جغرافیای فرهنگی به شمار می‌روند که تحلیل مناسب آن باعث می‌شود ارزش‌ها و هویت مشترک بین اقوام را به‌خوبی شناسایی کنیم. با توجه به این نتایج زبان و جغرافیا عمده‌ترین عناصر هویت فرهنگی زمینه‌ای در تکوین و پایداری هویت قوم آذری می‌باشند.

۶ نتیجه‌گیری

با توجه به اینکه قوم ترک یکی از قوم‌های مطرح کشور است و شکل‌گیری، تکوین و پایداری آن در عناصر هویتی و فرهنگی موجبات کمک به حفظ انسجام و وحدت ملی در ادوار مختلف شده است؛ لذا توجه و شناسایی عمده‌ترین عناصر زمینه‌ای و نیز عناصر جمعی هویت فرهنگی در تکوین و پایداری این قوم از مهم‌ترین دغدغه‌های محققان قومیت و جامعه‌شناسان بوده است. در مطالعات مختلف عناصر هویت فرهنگی در بین قومیت‌های مختلف بالأخص قوم ترک در بعد جمعی با توجه به پیشینه تاریخی قوی‌ای که دارند بارها مورد مطالعه قرار گرفته و زبان، دیانت، جغرافیای فرهنگی، تاریخ

به چشم می‌خورد که با گذشت قرن‌ها به عنوان یکی از ویژگی‌های هویت فرهنگی زمینه‌ای قوم ترک مورد پذیرش قرار گرفته است. برای تکوین قوم ترک در بعد هویت فرهنگی توجه به المان‌ها و عناصر زمینه‌ای فرهنگی نظیر جغرافیا، زبان، احساسات قومی، شخصی و ویژگی‌های شخصیتی و نگرش فردی در اعتقادات و سیاست و همچنین اعتقاد به تبعیض جنسیتی امری حیاتی است و توجه هم‌زمان به این عناصر؛ موجب تداوم و پایداری آن می‌گردد. شکل‌گیری عناصر جمعی هویت فرهنگی نیز در بستر عناصر زمینه‌ای هویت فرهنگی قوم ترک ممکن می‌گردد. در نتیجه توجه به محیط جغرافیایی به عنوان عنصر زیربنایی و زبان مادری به عنوان عنصر اصلی در کنار اعتقادات و مسائل سیاسی و ویژگی‌های شخصیتی در بعد زمینه‌ای افراد قوم ترک و تبعیض جنسیتی، موجب تکوین گشته و تداوم توجه به آنها موجب پایداری قوم ترک شده است.

منابع مالی

این مقاله حمایت مالی نداشته است.

سهم نویسندگان:

-

تعارض منافع

نویسندگان دارای تعارض منافع نمی‌باشند.

وقتی صحبت از زبان یک قومیت به میان می‌آید؛ زبان گفتاری و نوشتاری به صورت هم‌زمان مطرح می‌شود. گفتار و نوشتار در کنار هم موجب زنده ماندن ادبیات در انواع قالب‌های مورد نیاز روزمره زبان از جمله اشعار، معانی و بیان، اخبار، تاریخ، افسانه‌ها، مثل‌ها و مثل‌ها و سایر نیازمندی‌های انسان در قومیت خویش است. با توجه به یافته‌های پژوهش، جهت تداوم و پایداری فرهنگ ترکی آذری، ضرورت دارد بسترهای لازم جهت امکانات آموزشی و پرورشی زبان این قوم به موازات زبان ملی و در مراکز تحصیلی رسمی فراهم گردد. علاوه بر عنصر جغرافیا و زبان؛ ویژگی‌های زیست‌محیطی، شخصیتی و ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی قوم ترک نیز با گذشت زمان‌های متمادی و با تأکید افراد به این ویژگی‌ها به عنوان عناصر زمینه‌ای هویت فرهنگی در تکوین و تثبیت این قوم اثرگذاری بالایی داشته است. این ویژگی‌های شخصیتی در کنار هم موجب شکل‌گیری نگرش فردی در داخل قوم می‌گردد. نگرش فردی شامل نگرش اعتقادی و سیاسی فرد درون گروه قومی نیز از جمله عناصر زمینه‌ای فرهنگی است. ویژگی‌های جنسیتی در کنار سایر عناصر شناسایی شده می‌توانند تثبیت‌کننده هویت قومی ترک‌زبانان باشد. چرا که از نظر مردم این قوم؛ برتری جنس ذکور هم از نظر توانایی و مراقبت از زنان و دختران که از نظر آنها ضعیف و ناتوان‌اند و هم از نظر تعصبات قومی

منابع

جنکینز، ریچارد دین (۱۳۹۱). *هویت اجتماعی*، ترجمه تورج یاراحمدی، تهران: نشر پردیس دانش، چاپ دوم.

سیدامامی، کاووس (۱۳۸۷). *هویت های قومی از کجا برمی خیزند: مروری بر نظریه های اصلی*، *فصلنامه خط اول*، ۲ (۷)، ۳۲-۱۵.

صالحی امیری، سیدرضا (۱۳۸۶). *مفاهیم و نظریه های فرهنگی*، تهران: ققنوس.

اسمیت، آنتونی (۱۳۸۳). *ناسیونالیسم، نظریه ایدئولوژی تاریخ*، ترجمه منصور انصاری، تهران: انتشارات تمدن ایرانی.

بلوکات، مهدی رجب، شریفی، سید مهدی و افکانه، محمد (۱۳۹۹). *شناسایی شایستگی‌های مدیران صنایع خلاق (مورد مطالعه: خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران)*، *فصلنامه مطالعات مدیریت دولتی ایران*، ۳ (۲)، ۱۳۰-۱۰۹.

جمعی در ایران، تهران: مرکز تحقیقات
استراتژیک مجمع.

کوش، دنی (۱۳۸۱). *مفهوم فرهنگ در علوم
اجتماعی*، ترجمه‌ی فریدون وحید، تهران:
انتشارات سروش، چاپ اول.

گل محمدی، احمد (۱۳۸۰). *جهانی شدن و بحران
هویت*، فصلنامه *مطالعات ملی*، ۳ (۱۰)، ۲۰
-۱۴.

گل محمدی، احمد (۱۳۸۳). *جهانی شدن، فرهنگ،
هویت*، تهران: نی، چاپ دوم.

گیدنز، آنتونی (۱۳۹۷). *پیامدهای مدرنیت*، ترجمه
محسن ثلاثی، تهران: نشر مرکز، چاپ
هشتم.

محسنی، منوچهر (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی جامعه
اطلاعاتی*، تهران: دیدآور، چاپ دوم.

صنیع اجلال، مریم (۱۳۸۴). *درآمدی بر فرهنگ و
هویت ایرانی*، تهران: تمدن ایرانی (وابسته
به موسسه مطالعات ملی)، چاپ اول.

طالبی، ابوتراب و عیوضی، یاور (۱۳۹۲). *هویت طلبی
قومی در فضای مجازی*، فصلنامه *برنامه
ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۱۶، ۱۷۲-۱۳۵.

عربستانی، مهرداد (۱۳۹۷). *تمنای رفتن: مهاجرت به
خارج در میان ذهنیت ایرانی*، تهران:
پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، چاپ
اول.

کریمی، علی (۱۳۸۷). *مدیریت سیاسی در جوامع
چندفرهنگی*، تهران: مجلس شورای اسلامی،
مرکز پژوهشها.

کریمی مله، علی (۱۳۸۸). *پیش‌بینی تحولات قومی
در ایران*، همایش آینده‌شناسی هویت‌های

Balasubramanian, P.A (2018). *Basics of
cultural geography*. Centre for
Advanced Studies in Earth Science,
University of Mysore, Mysore-6,
India.

Benoot, Ch. Hannes, K. & Bilsen, J (2016).
The use of purposeful sampling in a
qualitative evidence synthesis: A
worked example on sexual
adjustment to a cancer trajectory.
*BMC Medical Research
Methodology*, 16(1), 21.

Davis, A. (2017). It Wasn't Me, It Was My
Festival Me: The effect of event
stimuli on attendee identity
formation. *Tourism Management*,
61, 484-500.

Hassen, R. (2016). Language as an index of
identity, power, solidarity and
sentiment in the multicultural
community of Wollo. *Journal of
Socialomics*, 5(3), 1-5.

Jameson, D.A (2007). Reconceptualizing
cultural identity and its role in
intercultural business
communication. *Journal of Business
Communication*, 44(3), 199-235.

Kim, Y.Y (2002). Unum vs. pluribus:
Ideology and differing academic
conceptions of ethnic
identification. In W.B. Gudykunst
(Ed.). *Communication yearbook*, 26,
298- 325.

Onyeka Chukwu, E.P (2019). *Establishing
the symbiosis between cultural
globalization and the extinction of
Nigerian cultural values*. A paper to
be presented at the 3rd
international conference of the
World Bank development research
group, Theme: Globalization:
contents and discontents value:
Kuala Lampur, Malaysia, 16 January
2019.

Owen, C (2011). *Language and cultural identity: Perceptions of the role of language in the construction of Aboriginal identities*. A thesis submitted to the Faculty of Graduate and Postdoctoral Affairs in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Applied

Linguistics and Discourse Studies, Carleton University Ottawa, Ontario.

Smith, A. (2004). *Nationalism, the theory of history ideology*. Translated by Mansoor Ansari, Tehran: Iranian Socialization Publications [In Persian].